

ТЕОРИЯ И ИСТОРИЯ ГОСУДАРСТВА И ПРАВА, ФИЛОСОФИЯ ПРАВА

УДК 340.12

ПРАВОСУДДЯ, СУДОЧИНСТВО Й КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ, ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ СПІВІСНУВАННЯ

Олександр АНДРУЩЕНКО,
аспірант кафедри теорії та історії держави та права
Хмельницького університету управління та права

АНОТАЦІЯ

Досліджено проблеми співвідношення понять правосуддя та судочинства, їх співвідношення з категорією «конфлікт інтересів» та її складовими. Визначено можливі проблеми досягнення справедливості під час здійснення судочинства за умов неналежного урегулювання ситуацій конфлікту інтересів. Зроблено спробу узагальнити ознаки, притаманні правосуддю, що відокремлюють його від інших форм діяльності судової влади. Останнім часом опубліковано чимало праць, присвячених урегулюванню та недопущенню конфлікту інтересів у різних сферах державної служби. У статті досліджено проблеми конфлікту інтересів у такій специфічній сфері державної діяльності як правосуддя. Проведено логічний аналіз можливих наслідків недосконалого регулювання чи нерегулювання зазначеної проблеми, відображення цих наслідків на авторитеті судових органів та їхньої значимості для забезпечення верховенства права та демократії. Використано формально-логічні методи для пізнання змісту поняття правосуддя, проаналізовано розподільчу справедливість (зрівняльну та пропорційну), її реалізацію в межах матеріального та процесуального права, а також відплатну справедливість та її еволюцію й утілення в праві. Методом моделювання зроблено спробу розкрити проблеми реалізації правосуддя за наявності ситуацій конфлікту інтересів, зроблено висновки щодо можливої трансформації діяльності суду за таких умов. За допомогою історичного методу розкрито еволюцію філософських проблем конфлікту інтересів у правосудді. Досліджено роботи Платона, Аристотеля, Ш. Монтеск'є, Ж. Марата щодо цих питань. Здійснено короткий аналіз міжнародно-правового урегулювання конфлікту інтересів у сфері правосуддя.

Ключові слова: правосуддя, судочинство, розподільча (зрівняльна та пропорційна) справедливість, відплатна справедливість, конфлікт інтересів.

JUSTICE, LEGAL PROCEEDINGS AND CONFLICT OF INTERESTS, PHILOSOPHICAL AND LEGAL PROBLEMS OF COEXISTENCE

Oleksandr ANDRUSHCHENKO,
Postgraduate Student at the Department of Theory
and History of State and Law of Khmelnytsky University Management and Law

SUMMARY

The problems of correlation between concepts of justice and legal proceedings, their relation with the category of “conflict of interests” and its components are studied. Possible problems of achieving justice in the course of judicial proceedings under conditions of improper regulation of conflicts of interest situations are explored. An attempt has been made to generalize the features of justice that distinguish it from other forms of activity of the judiciary. Recently, many works devoted to the settlement and prevention of conflict of interests in various spheres of civil service have been published. The article deals with the problem of conflict of interests in such a specific area of government activity as justice. A logical analysis of the possible consequences of imperfect regulation or non-regulation of this problem, the reflection of such gaps in the authority of the judiciary and its significance to ensure the rule of law and democracy. Formal-logical methods are used for the knowledge of the content of the concept of justice, analyzed distributive justice (equal and proportional), its realization within the framework of material and procedural law, as well as reciprocal justice and its evolution and embodiment in the law. The modeling method attempts to reveal the problems of the implementation of justice in the presence of conflicts of interest situations, conclusions are made regarding the possible transformation of this activity of the court in such conditions. Using the historical method, the evolution of the philosophical problems of conflict of interests in justice is disclosed. Works of Plato, Aristotle, S. L. Montesquieu, J.P. Marate on these issues. A brief analysis of the international legal settlement of the conflict of interests in the field of justice has been carried out.

Key words: justice, judicial process, distributive (equitable and proportional) justice, reciprocated justice, conflict of interests.

REZUMAT

Problemele relațiilor dintre conceptele de justiție și a sistemului judiciar și relația lor la categoria de „conflict de interese” și componentele sale. Se explorează posibile probleme de realizare a justiției în cadrul procedurilor judiciare în condițiile unei reglementări necorespunzătoare a situațiilor de conflict de interese. Sa încercat generalizarea caracteristicilor justiției care o deosebesc de alte forme de activitate ale sistemului judiciar. Recent, a publicat numeroase lucrări privind prevenirea și aplanarea conflictelor de interese în diverse domenii ale serviciului public. Articolul se referă la problema conflictului de interese într-un domeniu specific de activitate guvernamentală, cum ar fi justiția. O analiză logică a posibilelor efecte ale reglementării imperfecte, o reflectare a lacunelor privind autoritatea sistemului judiciar și importanța acesteia pentru statul de drept și a democrației, metode logice formale folosite pentru cunoașterea a ceea ce constituie dreptatea, analiza de justiție distributivă (nivelare și proporțională), punerea în aplicare a acestuia în cadrul dreptului material și procedural. Folosind metoda istorică, se dezvăluie evoluția problemelor filosofice ale conflictului de interese în justiție. Lucrările lui Plato, Aristotle, S. L. Montesquieu, J.P. Marate pe aceste probleme. A fost efectuată o scurtă analiză a soluționării juridice internaționale a conflictului de interese în domeniul justiției.

Cuvinte cheie: justiție, proces judiciar, justiție distributivă (echitabilă și proporțională), justiție reciprocă, conflict de interese.

Postanovka problemi. Правосуддя є важливим елементом побудови демократії. Однак декларування високих цілей потребує значних зусиль на шляху їх досягнення, подолання проблем, що є іманентними суспільному розвитку. Функціонуванню владних механізмів, демократичних інститутів в Україні на цьому етапі розвитку нашого суспільства притаманна низка проблем, що певною мірою вирішувались іншими країнами в різні історичні періоди.

Особливо гостро сьогодні постає питання запобігання корупції та проблемам, що стосуються її, зокрема конфлікту інтересів. В умовах перманентного реформування системи, що має на меті врегулювання та запобігання цих явищ, законодавчих змін у цій сфері, потребує ґлибокого аналізу вплив зазначених процесів на систему судових органів. Імплементация моделей ефективного функціонування судової влади, врегулювання ситуацій конфлікту інтересів без розуміння суті породжених проблем апіорі не є ефективними засобами, за таких обставин досягнення позитивного ефекту є випадковим наслідком.

Актуальність теми дослідження підтверджується необхідністю всебічного розгляду проблем конфлікту інтересів у правосудді, недостатнім рівнем вивчення цієї теми у вітчизняній правовій та філософській науці.

Стан дослідження. На філософсько-правових проблемах здійснення правосуддя впродовж тривалого часу акцентували свою увагу такі видатні мислителі: Цицерон, Платон, Солон, Аристотель, Ф. Аквінський, Г. Гроцій, Ш. Монтеск'є, А. Токвіль, А. Гамільтон, Дж. Медісон, Дж. Джей, І. Кант, Р. фон Ерінг, Г. Кельзен, Ж. Марат та інші.

Окремі аспекти найзагальнішого розуміння досліджуваного поняття, а також проблем, породжених конфліктом інтересів цієї сфери, періодично розглядалися в роботах Є. Бабосова, Ю. Барабаша, В. Бігуна, І. Воронова, А. Герасіної, П. Гуревича, А. Єзерова, М. Клеандропа, О. Коблікова, Г. Козирева, М. Панова, Н. Маркова, Р. Радутної, М. Пірен, Л. Халдєєва, С. Хантінгтона та інших.

Метою статті є дослідження впливу ситуацій конфлікту інтересів на здійснення правосуддя. Для цього необхідно вирішити такі завдання: здійснити логічний аналіз можливих наслідків недосконалого регулювання чи нерегулювання конфлікту інтересів, впливу таких прогалин на авторитет судових органів серед суспільства. Дослідити зміст особливості правосуддя, розподільчої та відплатної справедливості, та їх еволюції і втілення в праві. Розкрити правові та філософські проблеми реалізації правосуддя за наявності ситуацій конфлікту інтересів. Дослідити роботи філософів із цих питань. Здійснити короткий аналіз міжнародно-правового врегулювання конфлікту інтересів у сфері правосуддя.

Виклад основного матеріалу. Розвиток ідей про правосуддя та судову владу простежується від II тисячоліття до н. е. до наших днів. Еволюція уявлень про їхній філософський зміст, основоположні функції та засади здійснення, відбувалась одночасно з розвитком прогресивних уявлень про державу та право.

У рамках багатомісної суперечки щодо природи й суті правосуддя було озвучено чимало думок, які ознаменували цілі доктрини побудови судової влади, заклали фундамент створення сучасного незалежного суду.

Потрібно звернути увагу на те, що зміст поняття «правосуддя» у вітчизняній правовій науці є предметом постійних дискусій. Натепер сформувався кілька підходів до його визначення.

Так, на правосуддя можна розглядати, як самостійну галузь державної діяльності, яку суди здійснюють шляхом розгляду й вирішення в судових засіданнях в особливій, встановленій законом процесуальній формі цивільних, кримінальних та інших справ [19].

У більш загальному визначенні правосуддя – це вирішення певних конфліктів, здійснюване судами на основі права та уявлення про справедливість

Багато науковців правосуддя ототожнюють із судочинством, інші критикують такий підхід. Наприклад, в англійських країнах поняття «правосуддя» та «справедливість» позначені одним терміном «justice» [7, с. 578], що нібито теж надає одного значення цим поняттям.

Якщо з першим твердженням багато хто не погоджується [17, с. 120], то на підтримку другого висловлено чимало доказів. Як зазначає В. Бігун, метою здійснення правосуддя є досягнення справедливості шляхом прийняття судового рішення, за таких обставин правосуддя – це завжди судочинство, але судочинство – це ще не правосуддя [2, с. 26].

Безпідставним убачається визначення правосуддя як судової влади (досить часто ці поняття в науковій літературі чи правових актах використовуються як синоніми). Безумовно, ці поняття нерозривно пов'язані, проте вони мають різний зміст.

Так, на думку Ю. Грошевого та І. Марочкіна, судова влада – це окрема гілка державної влади, що здійснюється лише судами й призначенням якої є вирішення правових конфліктів та реалізація судового контролю [5, с. 6].

Правосуддя є формою реалізації судової влади та одночасно її, безумовно, найважливішим повноваженням, однак не єдиним.

Будь-яка діяльність, що належить до правосуддя, як зазначає Л. Прокудіна, повинна мати декілька обов'язкових ознак [15, с. 48]. Спробуємо їх проаналізувати.

По-перше, здійснювати таку діяльність має лише суд. У законодавстві деяких країн така вимога закріплена в законодавчих актах, зокрема це стосується України й Російської Федерації.

По-друге, може функціонувати лише в межах судочинства, під яким Л. Прокудіна розуміє специфічні процесуальні форми (цивільне, кримінальне, господарське, адміністративне та ін.).

За допомогою правосуддя здійснюється вирішення певного приватного чи публічного конфлікту, тому, як наслідок, відбувається захист порушеного чи оскарженого права або інтересу.

Під час вирішення зазначених конфліктів суд здійснює правозастосовну функцію, пристосовуючи або «накладаючи» абстрактні норми права на конкретні обставини.

Нарешті, результатом вирішення конфлікту є прийняття законного та справедливого судового рішення (вирок, рішення, постанова та ін.).

Слід наголосити на тому, що йдеться про прийняття справедливого рішення, бо якщо воно лише формально відповідає вимогам закону, то теоретики зараховують таку діяльність не до правосуддя, а до судочинства [9, с. 37]. Тобто різниця між судочинством та правосуддям полягає в такій змістовній наповненості: для судочинства основним є дотримання форми та низки нормативних процедур, тоді як для правосуддя визначальними є змістовні характеристики.

Частково вказані ознаки розглядає О. Махніцький під час дослідження поняття «судова влада», а також додає, що правосуддя – основна функція судової влади, проте не єдина [10, с. 22].

Беручи до уваги ознаки, притаманні правосуддю, цілком виправданим є те, що за межами цього дослідження залишаються різні види недержавного вирішення конфліктів (третейських судів, трудових комісій, відновлювального й превентивного правосуддя).

Водночас питання загальної організації судової влади, побудови оптимальної судової системи, функціонування судів та їхнього матеріального забезпечення, побудови відносин судів та органів судової влади з органами законодавчої та виконавчої влади, порядку зайняття посад суддів, їхньої кар'єри, поведінки та відповідальності за проступки знаходяться в площині між суддею та результатом його процесуальної діяльності; відповіді на ці питання дають зрозуміти, чи може результат цієї діяльності називатись правосуддям. Певна частина цих питань, що стосується конфлікту інтересів, потребує детального аналізу.

Спираючись на загальні властивості конфлікту інтересів, шляхом абстрагування можна сформулювати основні проблеми що обумовлюються цим явищем у діяльності суддів на шляху до реалізації функції правосуддя.

Зокрема наявність ситуації конфлікту інтересів у судді, під час реалізації ним основного посадового обов'язку, ставить під сумнів законність та справедливість ухваленого рішення. За таких умов факт прийняття суддею рішення задля власних інтересів не констатований і залишається суперечливим. Однак приватний інтерес судді щодо результату вирішення справи є загрозою його об'єктивності та неупередженості, що викликає в суспільства недовіру до суду загалом.

Підтверджує існування проблеми в таких ситуаціях зміст одного з парадоксів етики державної служби, сформульованих Д. Томпсоном. Розглядаючи відмінності між етичними вимогами суспільства до поведінки суб'єктів приватного права та державних службовців, зазначений американський науковець дійшов висновку, що негативна оцінка з боку суспільної моралі вчинків чи діяльності службовця, навіть якщо вона сформувалась помилково, має негативне значення, бо зменшує рівень довіри до влади і, у широкому сенсі, до демократії. Інший парадокс говорить, що етика, зазвичай, видається не такою важливою, як багато інших питань, однак зважаючи на те, що вона впливає на прийняття всіх рішень - вона виявляється найважливішою [18, с. 56].

Із позицій етичних вимог основна ознака суддівської діяльності полягає в наявності морального права «вказувати» яким чином буде вирішено конфлікт. Тобто саме надання можливості бути суддею уже передбачає суспільну довіру. Суддя для громадян поза процесом також залишається суддею, тому виправдовувати таку довіру він повинен постійно, незалежно від того перебуває на службі чи ні.

Зазначене дозволяє сформулювати вказану проблему здійснення правосуддя в умовах конфлікту інтересів як проблему довіри або авторитету судової влади.

Основною ознакою цієї проблеми є те, що вона іманентна усім видам конфліктів інтересів, що виділяються міжнародним співтовариством.

Ще одна проблема діяльності судді в умовах конфлікту інтересів пов'язана з можливістю замість захисту порушених чи оскаржених прав суб'єкта заподіяти йому шкоду.

Щоб розкрити сутність впливу конфлікту інтересів на окреслене коло відносин, слід повернутися до змісту правосуддя та більш детально його розглянути.

У літературі розглядають декілька видів справедливості. Перший із них – розподільча справедливість. Вона керується двома принципами, сформульованими ще Аристотелем, а саме: рівності людей і пропорційності [4, с. 248], та передбачає співмірність у розподілі відповідальності, а також матеріальних і нематеріальних благ залежно від заслуг конкретної особи перед суспільством. Саме Аристотель першим доповнив визначення справедливості принципом пропорційності, оскільки формальне виконання вимоги рівності не завжди відповідало його розумінню цієї категорії. У цьому відношенні він зазначав: «ті, хто мають значні статки, роблять вагомий внесок, а ті хто незначні – малий, той, хто виконав більший обсяг роботи, має кращий прибуток, ніж той, хто виконав менший, і т. д.» [2, с. 464]. У межах розподільчої справедливості почали виділяти зрівняльну (стан максимальної рівності прав і можливостей) та пропорційну (залежно від заслуг конкретної особи).

Для цілей судочинства цей вид справедливості може тлумачитись через призму процесуального чи матеріального права. Матеріальне право декларує рівність усіх, незалежно від ознак чи приналежності. Процесуальне право теж гарантує рівність сторін провадження, однакову можливість використання передбачених законом засобів, проте справедливою цю рівність робить засада пропорційності (ми не можемо говорити про абсолютну рівність сторін у кримінальному процесі, доречніше говорити про відсутність переваг однієї сторони над іншою [20, с. 346]).

Виділяють також відплатну справедливість, що безпосередньо пов'язана зі сферою покарань за різні правопорушення (злочини). Із писемних джерел права минулого тисячоліття вона відома як закон таліону [13, с. 310], а в біблійних джерелах вона сформульована так: «Око за око, зуб за зуб». Сьогодні концепція покарань зазнала кардинальних змін, однак основоположна ідея призначення такого покарання, що відповідає вчиненому злочину та що відповідає особі правопорушника, зберегла свою актуальність.

Якщо виникнення «проблеми авторитету» породжується й потенційним та уявним конфліктом інтересів, то говорити про наявність цієї проблеми можна лише за умови реального конфлікту інтересів. Ступені її прояву можуть бути різними: від виникнення незначного дисбалансу в становищі сторін процесу до відображення його на прийнятому рішенні. В останньому випадку така діяльність зовні виглядатиме як правосуддя, проте не матиме всіх його властивостей.

Водночас можна змоделювати ситуацію, коли суддя, проявляючи необ'єктивність та неупередженість, нівелює вимоги щодо процесуальної справедливості (не забезпечує рівності прав сторонам провадження, створює перешкоди у використанні ними правових засобів. Наприклад, клопотання однієї сторони задовольняє, іншій (за таких же підстав) – відмовляє, чим фактично надає незаконні переваги тій стороні, на боці якої знаходяться його приватні інтереси), однак будучи зв'язаним вимогами закону, все-таки приймає справедливе та законне рішення.

Фактично зазначену проблему можна назвати проблемою справедливості, водночас необ'єктивність та упередженість судді, внаслідок наявності в нього партикулярних інтересів під час вирішення спору, може позбавити одну зі сторін процесуальної справедливості, коли мова йде про відсутність матеріальної справедливості (прийняття несправедливого рішення стосовно справи), ми взагалі не можемо говорити про триумф правосуддя.

Сформулювати вказані філософські проблеми конфлікту інтересів у цій сфері вдалося завдяки результатам ґрунтовних праць щодо змісту правосуддя, зокрема Платона, який указував на дуалізм божественного й світського в ньому, розкривав мету цієї діяльності та стверджував необхідність її чіткого впорядкування [14, с. 79-80]; Аристотеля, який уважав суддів «душею» полісу [1, с. 67]; Ш. Монтеск'є, що у своєму трактаті «Про дух законів» запропонував концепцію поділу влади на три гілки: законодавчу, виконавчу та судову [12, с. 290], Ж. Марата, який зазначав, що навіть наймудріші закони були б марними, якби сторони змушені були побоюватися неуправління, упередженості або продажності суддів [6, с. 251] та ін.

Натепер через недостатність моральності в поведінці як суддів, так і сторін, прогалини та суперечливість законодавства (зокрема щодо забезпечення гарантій незалежності суддів) розглянуті проблеми конфлікту інтересів не втрачають актуальності, а навпаки, їх розуміння та спроби морально-правового врегулювання піднімаються на якісно новий рівень.

У правовій сфері такі покращення ознаменувало закріплення на міжнародному рівні відповідних етичних вимог (правил, стандартів), що ставляться до суддів.

Початком тенденції до інтернаціоналізації етичних вимог, що висувуються до носіїв судової влади стало їх закріплення в «Основних принципах незалежності судових органів», схвалених резолюціями 40/32 та 40/146 Генеральної Асамблеї ООН 29.11.1985 та 13.12.1985. У зазначеному документі етичні вимоги сформульовані як кінцеві цілі: безсторонності, справедливості, незалежності суддів. Саме на таких засадах згідно зі ст. 2 цих правил судові органи повинні вирішувати отримані справи: «на основі фактів і відповідно до закону» [11, с. 16].

Одночасно з наділенням суддів незалежністю, ст. 6 зазначеного міжнародного документу покладає на них обов'язок справедливого ведення судового розгляду й дотримання прав сторін, а їхня поведінка має бути такою, щоб зберегти цю незалежність та забезпечити неупередженість і повагу до своєї посади та судових органів.

Такий же обов'язок логічно випливає зі змісту ч. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод, якою закріплюється право кожного на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення [8].

Вимога щодо безсторонності розкривається в практиці Європейського суду з прав людини, аналіз якої дозволяє виділити такі два критерії: суд повинен бути суб'єктивно позбавлений упередженості та зацікавленості в результаті вирішення справи, а з об'єктивної сторони – має існувати достатньо гарантій для виключення будь-якого обґрунтованого сумніву в такій безсторонності [16]. За загальним правилом, закріпленим у судовому рішенні по справі Ле Конта, Ван Левена й Де Мейера від 23.06.1981, презумпція особистої неупередженості діє доти, доки не доведено протилежне. Будь-який суддя, щодо неупередженості якого є такі сумніви, повинен заявити самовідвід.

Інтернаціоналізація таких вимог витікає не просто із прийнятих на себе країнами-учасницями зобов'язань, а й

внаслідок збігу уявлень про суть правової держави та ролі у ній судової влади.

Список використаної літератури:

1. Аристотель. Політика / пер. з давньогрецьк. Київ, 2005.
2. Аристотель. Нікомахова етика. Київ, 2002. 480 с.
3. Бігун В. Філософсько-правове осмислення правосуддя (щодо розмежування понять «судочинство» і «правосуддя»). Вісник Львівського Університету. Серія «Юридична». Львів: Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, 2009. Вип. 48. С. 21-27.
4. Богомолов А. Антична філософія. Москва: Высш. шк., 2006. 390 с.
5. Грошевий Ю., Марочкін І. Органи судової влади. Київ: Ін Юре, 1997. 20 с.
6. История политических и правовых учений: хрестоматия для юрид. вузов и фак-тов / сост и общ. ред. Г. Демиденко. Харьков, 1999.
7. Карбан В. Англійсько-український словник. Вінниця: Нова книга, 2004. 1088 с.
8. Конвенція про захист прав людини й основоположних свобод. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004
9. Малишев Б. До питання про визначення поняття «правосуддя». Часопис Київського університету права. 2008. № 1. С. 36-39.
10. Махніцький О. Судова влада: сутність, зміст та поняття. Актуальні проблеми держави й права. 2013. Вип. 70. С. 19-25.
11. Міжнародні стандарти незалежності суддів: збірка документів. Київ: Поліграф-Експрес, 2008. 184 с.
12. Монтеск'є Ш. Избранные произведения / пер. с франц. Москва, 1955.
13. Новіков М. Від принципу Таліону до санкціонованої судом крайньої необхідності. Актуальні питання публічного та приватного права : тези доп. III Міжнар. наук.-прак. конф., 3 жовт. 2012 р. Запоріжжя: Класич. приват. ун-т. 2012. С. 308-310.
14. Платон. Сочинения: в 3-х томах. / пер. с древнегреч. Москва, 1971. Т. 3. Ч. 2.
15. Прокудина Л. Соотношение понятий «деятельность суда» и «отправление правосудия». Право. 2010. № 3. С. 43-59.
16. Решение Европейского суда по правам человека по делу Пуллар против Великобритании. URL: http://europeanecourt.ru/uploads/ECHR_Pullar_v_the_United_Kingdom_10_06_1996.pdf
17. Решота В. Проблеми визначення основних понять у сфері здійснення правосуддя. Вісник Львівського університету. Серія «Юридична». 2015. Вип. 62. С. 119-127.
18. Thompson. D. Paradoxes of Government Ethics. Public Administration Review. Washington, 1992. Vol. 52. P. 52-60.
19. Ухвала Конституційного Суду України про відмову у відкритті конституційного провадження в справі за конституційним зверненням державного зовнішньоекономічного підприємства «Славутич-Сталь» щодо тлумачення статті 124 Конституції України й Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/vz44u710-97>
20. Яновська О. Зміст засади змагальності та правові умови її реалізації в кримінальному провадженні. Держава і право. Серія «Юридичні й політичні науки». 2013. Вип. 59. С. 343-349.

ДОВІДКА ПРО АВТОРА

Андрущенко Олександр Юрійович – аспірант кафедри теорії та історії держави та права Хмельницького університету управління та права

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Andrushchenko Oleksandr Yuriiovych – Postgraduate Student at the Department of Theory and History of State and Law of Khmelnytsky University Management and Law

oandrushchenko@ukr.net